

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДИСЦИПЛІН З МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ

У статті аналізуються проблеми структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, що забезпечує ефективність його представлення студентам та підвищує рівень результативності навчання майбутніх управлінців освітньої галузі у магістратурі педагогічного вишу. Подана авторська технологія структурування змісту навчального матеріалу цих дисциплін. Схарактеризовано компоненти зазначеної технології: концептуально-цільовий (постановка цілей вивчення дисципліни в загальній системі професійної підготовки менеджера освіти); змістовий (передбачає оптимальне поєднання фундаментального (основного), варіативного (ситуативно затребуваного) та праксеологічного (продукт теоретичного та практичного пошуку суб'єктів навчальної діяльності) навчального змісту); процесуальний (презентує форми організації навчальної діяльності при вивченні дисциплін з менеджменту освіти); оцінно-результативний.

Ключові слова: *менеджер освіти, вища школа, навчальна дисципліна, структурування змісту навчального матеріалу, технологія, компоненти технології структурування змісту навчального матеріалу.*

Товстяк М. М. Технологические аспекты структурирования содержания учебного материала дисциплин менеджмента образования. *В статье анализируются проблемы структурирования содержания учебного материала дисциплин по менеджменту образования, которое обеспечивает эффективность его представления студентам и повышает уровень результативности обучения будущих управленцев образования в магистратуре педагогического вуза. Представлена авторская технология структурирования содержания учебного материала этих дисциплин. Охарактеризованы компоненты указанной технологии: концептуально-целевой (постановка целей изучения дисциплины в общей системе профессиональной подготовки менеджера образования); содержательный (предусматривает оптимальное сочетание фундаментального (основного), вариативного (ситуативно востребованного) и праксеологического (продукт теоретического и*

практического поиска субъектов учебной деятельности) учебного содержания); процессуальный (представляет формы организации учебной деятельности при изучении дисциплин по менеджменту образования); оценочно-результативный.

Ключевые слова: менеджер образования, высшая школа, учебная дисциплина, структурирование содержания учебного материала, технология, компоненты технологии структурирования содержания учебного материала.

Tovstiak M. M. Technological aspects of structuring the contents of the educational material of the educational disciplines. The problems of structuring the content of the educational material of the educational management disciplines are analyzed, which ensures the effectiveness of its presentation to students and increases the effectiveness of the training of future education managers in the magistracy of the pedagogical university. The author's technology of structuring the contents of the educational material of these disciplines is presented. The components of this technology are described: conceptual-target (setting goals for studying discipline in the general system of vocational training of the education manager); informative (provides an optimal combination of the fundamental (basic), variant (situationally demanded) and praxeological (the product of the theoretical and practical search of subjects of educational activity) of the educational content; procedural (represents the forms of organization of educational activities in the study of disciplines in the management of education), estimated and productive.

Key words: manager of education, higher education, study discipline, structuring of content of educational material, technology, components of technology of structuring the content of educational material.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Законами України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р., зі змінами до 2017 р. вкл.), «Про вищу освіту» (2014 р.) визначено вагому роль управління освітою в забезпеченні її ефективності, спроможності вирішувати основоположні завдання суспільства, створювати підґрунтя для розвитку всіх галузей господарства, спрямованого на досягнення Україною європейського рівня.

Необхідність забезпечення якості цього процесу в системі вищої освіти ставить перед науковцями низку завдань, пов'язаних із оптимізацією навчання

майбутнього менеджера, підвищення результативності вивчення базових дисциплін, що закладають основи його успішної професійної діяльності і подальшого особистісно-професійного розвитку. Зокрема, дослідницький інтерес становлять дидактичні засади структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, його раціональна організація, що дало б змогу максимально використати його особистісно-формувальний потенціал.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Проблеми структурування змісту навчального матеріалу, яке забезпечує ефективність його презентації та, як наслідок, підвищує рівень результативності навчання, розглядаються дидактикою на всіх освітніх рівнях і мають багатовікову історію (Я.-А. Коменський, А. Дістервег, К. Ушинський, В. Вахтеров та ін.). Сучасні підходи до їхнього вирішення, пов’язані насамперед зі специфікою сьогодення, що визначається фахівцями як інформаційний період через величезні потоки доступної індивідові інформації та постійно зростаючі можливості для її передачі, представлені в роботах І. Андрощука, С. Бутакова, С. Вітвицької, О. Жерновникової, В. Жигір, І. Журавльова, Л. Зоріної, Л. Дольнікової, О. Дубасенюк, М. Ломонової, О. Нечипорук, Р. Олійника, С. Рендюка, М. Фіцули, Б. Фуртак, О. Цупової, В. Чайки, В. Шаталова, Г. Шишкіна та ін.

У контексті професійної підготовки фахівця з менеджменту освіти досконале з психолого-педагогічної точки зору структурування змісту навчального матеріалу базових дисциплін виступає не лише як засіб досягнення локального навчального результату, а й створює можливості для всебічного розвитку особистості майбутнього менеджера, його творчого мислення, інноваційного потенціалу, мотивації до постійного професійного самовдосконалення, сприяє опануванню відповідного інструментарію.

Метою статті є розгляд технологічних аспектів структурування навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, в ході вивчення яких формуються найвагоміші засади професіоналізму майбутнього управлінця.

Виклад основного матеріалу. Під структуруванням змісту навчального матеріалу вчені розуміють визначення його оптимальних характеристик для заданої навчальної ситуації і подальшу раціональну організацію (Л. Дольнікова, О. Цубова) [1, с. 379]; процес, у якому складники навчального матеріалу відбираються відповідно до цілей освіти, упорядковуються за змістом і формою, вибудовуються за відповідними взаємозв'язками, адаптуються до пізнавальних можливостей студентів й об'єднуються з урахуванням певного педагогічного задуму, а також конкретної навчальної ситуації у єдине смислове ціле (В. Устінова) [5, с. 276].

У ході аналізу наукових праць з'ясовано відсутність єдиного підходу до визначення етапів структурування змісту навчальної дисципліни; зокрема, існують розбіжності щодо віднесення процедури відбору навчального матеріалу до процесу його структурування, пов'язані, насамперед, зі смисловою неузгодженістю трактовок поняття «структурування», а також – із специфікою відповідної діяльності у загальноосвітній і вищій школі. В умовах останньої буде доречним вважати відбір навчального матеріалу на всіх рівнях роботи з навчальним змістом одним із складників його структурування, яке, в свою чергу, розглядається нами як вибудовування цілісної моделі навчальної дисципліни в єдності її змістового наповнення і процесуальної (дидактичної) інтерпретації цього наповнення.

На особливу увагу заслуговує системний характер отриманого результату, завдяки чому стає більш продуктивною праця тих, хто навчається, адже, як зазначає Н. Сідельник, у процесі навчання «важливо, щоб студенти не тільки засвоювали знання, але й усвідомлювали, яким є характер взаємодій між окремими ознаками понять, фактами та явищами» [4, с. 20]), і водночас, викладач отримує змогу здійснювати моніторинг і корекцію процесу загалом,

аналізувати досягнення і проблеми студентів у контексті всієї системи педагогічних задумів і цілей, що складають основу навчальної дисципліни як компонента професійної підготовки майбутнього менеджера.

Слідом за В. Чайкою [6], розглядаємо зміст навчального предмета через сукупність емпіричного, практичного та теоретичного компонентів. При цьому емпіричний компонент відображає зовнішні зв'язки та відношення предметів і явищ; практичний – передбачає підтвердження теоретичних знань практикою; теоретичний – передбачає відображення об'єктів у системі понять і категорій. Компонентами змісту навчального матеріалу з кожного предмета виступають як фактичний матеріал (відображає ознаки і властивості предметів і явищ), так і узагальнені результати суспільно-історичного пізнання світу – поняття, закони, принципи, провідні наукові теорії, етичні й естетичні ідеали, правові норми; методи дослідження і наукового мислення. Щодо дисциплін з менеджменту освіти, то вважаємо логічним віднести до їхнього змісту також форми і засоби здійснення управлінської діяльності, представлені системою інтелектуальних та комунікативних дій, що мають у теоретичному компоненті змісту дисципліни поліаспектне наукове обґрунтування.

Метою структурування змісту навчального матеріалу визнається максимально повне засвоєння суб'єктами навчання системи знань, які дозволяли б вільно оперувати поняттями і категоріями, характерними для тієї чи іншої дисципліни, та забезпечення уміння успішно використовувати ці знання у практичній діяльності, тобто, формування необхідних професійних компетентностей.

Процедура структурування змісту навчального матеріалу дисципліни полягає у формуванні системи відносно завершених компонентів, які в своїй сукупності повністю охоплюють цілі його вивчення і являють собою єдність знань, умінь, норм, цінностей, представлених з урахуванням дидактично інтерпретованих, тобто презентованих системою навчальних дій, шляхів їхнього досягнення.

Попри свою дидактичну сутність, структурування змісту навчальної дисципліни з менеджменту освіти завжди враховує конкретні цільові орієнтири навчання, а отже, потребує їхнього визначення у відповідності з освітніми запитами і первинною щодо них практикою професійної діяльності.

У якій би сфері не працював менеджер, до його загальних компетентностей належать: здатність до ефективної комунікаційної взаємодії; здатність до засвоєння нових знань, самовдосконалення; здатність до системного мислення, творчого пошуку, комплексного аналізу проблеми, прийняття рішень; здатність до самоменеджменту, до планування власної кар'єри; здатність працювати у команді; здатність до лідерства [2, с. 4]. Цілі, зміст, завдання підготовки менеджера освіти в магістратурі вищого освітнього закладу визначаються вимогами до такого фахівця як високоосвіченої особистості, наділеної лідерськими якостями, з високорозвиненими інтелектуальними, творчими й організаторськими здібностями, що поєднує в своїй діяльності риси педагога, науковця-дослідника, координатора творчого пошуку та конструктивних взаємин колективу як учителів, так і учнів, менеджера проектів та інновацій в інноваційній сфері тощо.

Відповідний переліченій сукупності завдань рівень якісної підготовки професіонала неможливо забезпечити за відсутності наукового обґрунтування цього процесу; він потребує застосування дієвих засобів формування всебічно розвиненої особистості, здатної не лише використовувати здобуті знання у професійній діяльності, а й постійно їх поповнювати як із зовнішніх джерел, так і через узагальнення власного досвіду, а також продукуючи професійно значущу інформацію на основі власного науково-методичного пошуку.

Сьогодні відбувається інтенсивний пошук оптимальних парадигм komponування навчального змісту дисциплін з менеджменту освіти. Найбільш узагальнено їх можна визначити як хронологічну; проблемну; теоретико-практичну. Хронологічна парадигма передбачає розгляд теорії освітнього менеджменту в її історичному розвитку, що дозволяє акцентувати увагу

студентів на конкретно-історичному характері управлінської діяльності, її детермінованості суспільними запитами і нормами, а також розширити хронологічні межі науково-методичного пошуку з урахуванням обмежень, пов'язаних із внутрішніми і зовнішніми характеристиками середовища, в якому здійснюється управлінська діяльність. З точки зору хронологічної парадигми, в процесі вивчення дисциплін з менеджменту освіти було відзначено та деталізовано такі їхні функції, як культурологічна, аксіологічна, компаративна, мотиваційна.

Проблемна парадигма базується на аналізі та як узагальненому, так і більш конкретизованому представленні в змісті навчального матеріалу тих проблем, з якими зустрічається освітній менеджер у процесі виконання управлінських функцій (аналізу, прогнозування, планування, організації, регулювання, контролю), значною мірою спираючись на індуктивний шлях пізнання. Ця парадигма дозволяє насамперед реалізувати такі функції дисциплін з менеджменту освіти, як: професійно-аналітична та дослідницька.

Теоретико-практична парадигма має переважно дедуктивний характер і спрямована на формування у майбутнього менеджера системи професійних знань, що усвідомлюються і застосовуються як підґрунтя для вирішення завдань практичної діяльності в процесі менеджменту і самоменеджменту. Провідними функціями дисциплін з менеджменту освіти, на які орієнтує теоретико-практична парадигма komponування їхнього змісту, є компетентнісна, творчо-проективна, самоосвітня та акмеологічна, що дозволяє забезпечити ефективність вивчення навчальних дисциплін з менеджменту освіти у їхньому пролонгованому сприйнятті – як основи професійного розвитку і саморозвитку майбутнього освітнього менеджера.

Ці парадигми є не взаємовиключними, їхнє значення у структуруванні змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти розкривається лише за умови їхнього раціонального поєднання.

Оскільки вимоги до сучасного менеджера освіти постійно зростають, це повинно бути враховано як при формуванні змісту освітньо-професійних програм, за якими здійснюється його підготовка, так і безпосередньо в процесі створення програм навчальних дисциплін та їхніх робочих навчальних програм, а також у ході добору шляхів та засобів реалізації навчальних цілей. Відповідно, процес педагогічної діяльності в контексті навчальної дисципліни від моменту її первинного проектування до дидактичного втілення проходить декілька етапів, кожен з яких виконує власні функції щодо забезпечення навчального результату.

Кожен із них, у свою чергу, відображає поступ від стратегічних, найбільш загальних завдань підготовки менеджера освіти до виокремлення певних змістових підсистем (програма навчальної дисципліни як обґрунтований виклад основного її змісту), їхньої тактичної інтерпретації (робоча навчальна програма, в якій презентуються загальні способи вивчення навчального змісту) до безпосереднього застосування форм і методів навчальної діяльності у їхньому значному різноманітті. Системний характер описуваних явищ зумовлює можливість технологізації всього процесу, яка має на меті забезпечити такі його риси, як концептуальність, ефективність, відтворюваність, керованість та ін.

Запропоновано авторську технологію структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, яка включає такі компоненти: концептуально-цільовий, змістовий; процесуальний; оцінно-результативний та відображає функціональні взаємозв'язки між ними.

Концептуально-цільовий компонент передбачає постановку цілей вивчення дисципліни в загальній системі професійної підготовки менеджера освіти, що, в свою чергу, конкретизуються цілями навчання конкретних студентів відповідно до їхніх освітніх потреб і можливостей. Він також включає методологічні підходи та принципи, на засадах яких відбувається структурування змісту навчальної дисципліни з менеджменту освіти.

Змістовий компонент представляє оптимальне поєднання фундаментального (основного), варіативного (ситуативно затребуваного) та праксеологічного (продукту теоретичного та практичного пошуку суб'єктів навчальної діяльності) навчального змісту. Слід наголосити на особливій ролі у вивченні дисциплін з менеджменту освіти праксеологічних компонентів, які реалізуються шляхом залучення до дидактичного втілення змісту навчальної дисципліни самих магістрантів як самостійних, професійно зорієнтованих, досвідчених у самоорганізації навчальної діяльності людей, суб'єктів освітнього процесу.

Процесуальний компонент презентує форми організації навчальної діяльності при вивченні дисциплін з менеджменту освіти (аудиторні, позааудиторні, змішані; колективні, групові, парні, індивідуальні, ситуативно-неоднорідні) та методи, що застосовуються в процесі навчання.

Оцінно-результативний компонент націлює на колективну сумісну діяльність (взаємодію) суб'єктів навчання і учіння, що являє собою перманентний аналіз і оцінку результатів навчальної діяльності з позицій як навчального (особисті навчальні досягнення), так і власне управлінського процесу (відповідність дій і рішень загальним нормам і вимогам та конкретним обставинам управлінської ситуації). Із цих міркувань дидактичне забезпечення дисциплін з менеджменту освіти бачимо максимально зорієнтованим на індивідуальні аспекти професійної підготовки, а навчальну взаємодію студента з викладачем – побудованою на засадах особистісної відкритості, конструктивної комунікації, фасилітативності педагогічного впливу, поетапного розвитку лідерських якостей у навчальній діяльності тощо.

Відмітною особливістю представленої технології є її інтеркомпонентний праксеологічний складник, що відображає об'єктивну і суб'єктивну специфіку цілей вивчення дисциплін з менеджменту освіти як теоретичної і практичної основи особистісно-професійного саморозвитку майбутнього керівника. Адже, як зазначає Л. Романовська, у системі професійної педагогічної освіти саме

праксеологія виступає важливою методологічною основою для обґрунтування специфіки виконання правильних та ефективних дій майбутнього фахівця, оскільки «предметом її вивчення є способи досягнення мети в певній діяльності, вивчення цілей і засобів вчинків, оцінка придатності обраних засобів для досягнення мети. Це дає змогу розглядати праксеологічний підхід як специфічний спосіб аналізу та пояснення практичної діяльності людини в контексті цільовідповідності, раціональності, ефективності її дій» [3, с. 214].

Здійснено перевірку ефективності розробленої технології засобами педагогічного експерименту (констатувальний і формувальний етапи). На основі виокремлених критеріїв якості результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти визначено відповідні їм показники, що співвідносяться зі структуруванням навчального матеріалу як засобом досягнення такої якості (мотиваційний, змістовий, процесуальний, акмеологічний). Описано рівні отриманого результату навчання: елементарний, низький, середній, високий.

У ході експерименту були задіяні експериментальна (240 осіб) та контрольна (238 осіб) групи, що мали на початок експериментального дослідження статистично не значущі відмінності за визначеними критеріями.

Результати експериментального дослідження були належним чином упорядковані та проаналізовані шляхом якісної інтерпретації отриманих даних та їхнього кількісного узагальнення і порівняння за визначеними критеріями та шляхом виведення усередненого числового показника, що дав змогу схарактеризувати динаміку рівня успішності студентів при вивченні дисциплін з менеджменту освіти в експериментальних групах як більш позитивну, ніж у контрольних групах. Значущість отриманого результату підтверджена шляхом обчислення критерію Пірсона, що дало змогу стверджувати, що застосування визначених дидактичних засад структурування змісту матеріалу дисциплін з менеджменту освіти забезпечило істотне підвищення ефективності їхнього вивчення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, технологізація процесу структурування навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти розглядається як один із способів підвищення якості їхнього викладання, а отже – і підготовки менеджера освітньої галузі в цілому. Для подальших досліджень актуальним бачиться вивчення потенціалу дисциплін з менеджменту освіти щодо формування професійних компетентностей, необхідних для реалізації Концепції «Нова українська школа», та шляхів його успішної реалізації в навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дольнікова Л. В. Структурування змісту навчальних дисциплін як важлива передумова підвищення якості підготовки фахівців. / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник НУ «Львівська політехніка» №767, 2013. – С. 379-382.
2. Кравченко В. О. Менеджмент: Навчальний посібник. – Одеса: Атлант, 2013 р. – 165 с.
3. Романовська Л. І. Праксеологічний підхід до підготовки майбутніх працівників соціальної сфери / Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – Вип. 2 (39). – С. 214-216.
4. Сідельник Н. В. Дидактичні принципи формування системних знань студентів / Теоретичні питання культури, освіти і виховання: Зб. наук. праць. – КНЛУ, 2011. – Вип. 43. – С. 19-22.
5. Устінова В. О. Відбір та структурування навчальної інформації / Педагогіка вищої та середньої школи. – 2015. – Вип. 44. – С. 276-281.
6. Чайка В.М. Основи дидактики: навч. посібник. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.